

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

ppłk mgr Andrzej Masłoń

CS SG w Kętrzynie

SYSTEMY KSZTAŁCENIA POLSKICH FORMACJI GRANICZNYCH

Obecny 1999 rok dla Centrum Szkolenia Straży Granicznej będzie rokiem szczególnym. Minie pół wieku istnienia ośrodka szkolenia kształcącego kadry dla potrzeb ochrony granic naszego Państwa. Rozkazem Głównego Inspektora Ochrony Pogranicza nr 079 z dnia 8 września 1949 roku w sprawie przeniesienia Centrum Wyszkożenia Ochrony Pogranicza z Ostródy do Kętrzyna pierwsza i wówczas jedyna szkoła rozpoczęła swoją działalność w koszarach zajmowanych dotychczas przez 7 Brygadę Ochrony Pogranicza. Nieprzerwanie przez 50 lat realizowana jest w kętrzyńskich koszarach działalność dydaktyczna i wychowawcza. Niech ten doniosły jubileusz będzie okazją do podjęcia próby dokonania analizy historycznej działalności szkoleniowej polskich formacji granicznych.

Zakres analizy obejmuje wszystkie formacje graniczne, począwszy od 1918 roku, które zdołały wypracować określone systemy kształcenia. Podstawowy materiał źródłowy poddany analizie stanowiły dokumenty zgromadzone w Archiwum Straży Granicznej w Kętrzynie, różnego rodzaju opracowania naukowe oraz materiały znajdujące się w zbiorach Biblioteki Centrum Szkolenia Straży Granicznej. Najciekawsze i najistotniejsze dokumenty z punktu widzenia historycznego i dydaktycznego zostały w części lub nawet w całości zaprezentowane w niniejszym opracowaniu. Ze względu na znaczną objętość opracowania istnieje konieczność prezentacji jego treści w kilku częściach, począwszy od bieżącego numeru Biuletynu.

Rys historyczny systemów kształcenia polskich formacji granicznych

Po latach niewoli w wyniku zakończenia I wojny światowej, w 1918 roku Polska odzyskała niepodległość. Jednym z podstawowych problemów, które należało rozwiązać w pierwszej kolejności, była ochrona

granic warunkująca stabilizację wewnętrzną kraju i poprawę jego bezpieczeństwa. Nie mieliśmy praktycznie żadnych doświadczeń związanych z organizacją i działalnością formacji granicznych. Przez cały okres zaborów kto inny zajmował się tym problemem. Kiedy więc stanęliśmy przed zadaniem zorganizowania własnej, polskiej formacji - nie bardzo wiadomo było jak to zrobić. Dlatego też podczas konsultacji zainteresowanych ministerstw, zaczęto analizować działalność różnych formacji granicznych obcych państw, aby ewentualnie wybrać taką, która mogłaby stać się wzorem dla zorganizowania polskiego systemu ochrony granic.

Przyjęty ostatecznie w 1928 roku system zabezpieczenia granic niemal od początku II Rzeczypospolitej składał się z dwóch zasadniczo odmiennych od siebie podsystemów. Jeden utworzono do ochrony zachodniego, północno-zachodniego i południowego odcinka granicy (polsko-niemieckiej, morskiej, polsko-czechosłowackiej i polsko-rumuńskiej), drugi zaś do ochrony wschodniego i północno-wschodniego odcinka granicy (polsko-radzieckiej, polsko-łotewskiej i polsko-litewskiej). Charakter struktur poszczególnych formacji obu podsystemów, dla których tworzone dwa oddzielne ośrodki dyspozycyjne podległe odmiennym resortom - Ministerstwu Skarbu i Ministerstwu Spraw Wewnętrznych - nadawały odmienne specyficzne stosunki polsko-niemieckie i polsko-radzieckie.

Początkowy okres tworzenia formacji granicznych w latach 1918-1924 charakteryzował się wielką żywością, brakiem koordynacji między zainteresowanymi resortami oraz niejasnymi koncepcjami struktur i zakresu zadań poszczególnych formacji. Z tego też powodu następowały bardzo częste zmiany tych formacji lub radykalne przebudowy ich struktur organizacyjnych. W okresie międzywojennym w systemie ochrony granicy wschodniej i północno-wschodniej pełniły służbę kolejno następujące formacje:

1. Bataliony Etapowe (1920 – 1921),
2. Bataliony Celne (1921 – 1922),
3. Straż Graniczna (1923 – 1924),
4. Policja Graniczna (1923 – 1924),
5. Korpus Ochrony Pogranicza (1924 – 1939).

Granicę zachodnią i południową ochraniała jeszcze większa liczba formacji, i tak:

1. Straż Graniczna (1918 – 1919),
2. Wojskowa Straż Graniczna (1919 – 1920),
3. Strzelcy Graniczni (1920),
4. Bataliony Wartownicze (1920 – 1921),
5. Bataliony Celne (1921 – 1922),
6. Straż Celna (1923 – 1928),
7. Straż Graniczna (1928 – 1939).

Pierwsze formacje tworzone były z oficerów, podoficerów i szeregowych oddelegowanych z armii. Duże zastrzeżenie budziła nie tylko sprawność fizyczna tych żołnierzy, ale także ich przygotowanie do pełnienia służby granicznej. Kadra podoficerska rekrutowała się przeważnie z szeregowych awansowanych do stopni podoficerskich już w formacjach granicznych (bez żadnego wcześniejszego przeszkolenia) lub z podoficerów przybyłych z pułków, które - jak zwykle w takich przypadkach - pozbywały się elementu najgorszego.

Niezmiernie ważną była więc kwestia szkolenia oddziałów granicznych, które nie znały specyfiki tego rodzaju służby. Częste jednak zmiany formacji, w szczególności ich struktur, zmiany podporządkowania pod ośrodki decyzyjne powodowały, że żadna z początkowych formacji nie wypracowała konkretnych rozwiązań systemowych związanych z kształceniem kadr dla potrzeb ochrony granic.

Organizacja i rozwój kształcenia specjalistycznego w formacjach ochraniających zachodni i południowy odcinek granicy Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919 - 1939

Pierwsze próby organizowania szkolenia podjęły formacje funkcjonujące na granicy zachodniej. Wojskowa Straż Graniczna ochraniająca granice w latach 1919-1920 podlegająca w całości Ministerstwu Spraw Wojskowych była formacją typowo wojskową. Tymczasowy statut tej formacji określał jej charakter i zadania w następujący sposób:

„Dla specjalnej ochrony nienaruszalności linii granicznej Państwa oraz współdziałania z władzą cywilną w zabezpieczeniu Państwa od nielegalnego wywozu i przywozu wszelkiego rodzaju przedmiotów i towarów oraz od niedozwolonego przekraczania granicy - tymczasowo sformułowana zostaje Wojskowa Straż Graniczna.

Wojskowa Straż Graniczna, jako część Wojska Polskiego, pozostaje na ogólnym etacie, jako też podlega ogólnej mocy ustaw i zarządzeń dla Wojska Polskiego wydawanych - w zakresie zaś służby specjalnej posiada szczególne uprawnienia i obowiązki.”¹ Dowództwa Okręgów Generalnych Wojska Polskiego traktowały Wojskową Straż Graniczną jako część składową wojsk liniowych, dlatego też pod tym kątem głównie organizowane było szkolenie żołnierzy na wszystkich szczeblach, jak i system zabezpieczenia granic. Żołnierze szkoleni byli wyłącznie pod względem liniowym i według zasad regulaminów wojskowych, nie znali w ogóle całej złożoności zadań i specyfiki służby granicznej. W lipcu 1919 roku nastąpiły drobne zmiany organizacyjne, które dotyczyły zwiększenia stanów etatowych, poprawienia dyslokacji oddziałów Wojskowej Straży Granicznej oraz szkolenia. Została utworzona Podoficerska Szkoła Wojskowej Straży Granicznej w Zegrzu k. Warszawy. Szkolenie ukierunkowane było głównie na naukę jazdy konnej i wyszkolenie strzeleckie. Celem szkolenia było przygotowanie i dostarczenie instruktorów w tych specjalnościach dla pododdziałów granicznych.² Wraz z rozwiązaniem Wojskowej Straży Granicznej Podoficerska Szkoła w Zegrzu przestała istnieć.

Kolejną formacją, która podjęła próbę organizowania szkolnictwa zawodowego dla potrzeb ochrony granicy państwowej była Straż Celna. W celu przygotowania fachowych kadr do służby na granicy państwowej w 1925 roku powołana została Centralna Szkoła Straży Celnej w Górze Kalwarii. W 1927 roku na skutek reorganizacji Straży Celnej Centralna Szkoła podporządkowana została pod względem organizacyjnym i gospodarczym bezpośrednio Naczelnemu Inspektorowi Straży Celnej.³

Straż Celna podlegała Ministerstwu Skarbu i nie była formacją wojskową. Brak jakichkolwiek instrukcji, regulaminów i pragmatyki służbowej dla funkcjonariuszy powodowały, że formacja ta miała słabe wyniki w ochronie granicy. Ograniczony dopływ kadry wojskowej do tej

¹ Tymczasowy Statut Wojskowej Straży Granicznej, Arch. SG. sygn. 1483/44.

² Dokumentacja Podoficerskiej Szkoły Wojskowej Straży Granicznej w Zegrzu, Arch. SG, 1484/32.

³ Rozkaz Nr 2 Naczelnego Inspektora Straży Celnej z dnia 8.10.1927 r. w sprawie organizacji Inspektorów Okręgowych, Arch. SG (teczka rozkazów za okres 29.06 - - 22.12.1927).

formacji zmuszał do przygotowania jej we własnym zakresie, lecz ogólny nieład w całej formacji rzutował na proces szkolenia, który nie został należycie zorganizowany. Mimo to Centralna Szkoła Straży Celnej przetrwała do końca istnienia tej formacji, tj. do 1928 roku. W momencie utworzenia ze Straży Celnej Straży Granicznej Centralna Szkoła Straży Celnej w Górze Kalwarii została przekształcona w Centralną Szkołę Straży Granicznej. Od 1929 roku w ramach szkoły rozpoczął działalność Zakład Tresury Psów Granicznych. Unowocześniony program szkolenia obejmował przepisy skarbowe i celne, przepisy administracyjne, prawo karne, skarbowe i powszechne, procedurę karną, kształcenie fachowe i ogólne.

Szkolenie oficerów i szeregowych w Centralnej Szkole Straży Granicznej realizowane było dwutorowo. Składało się na nie przygotowanie słuchaczy do wykonywania zadań w okresie pokoju oraz na czas wojny. Szkolenie na czas pokoju dzieliło się na trzy etapy.⁴

Pierwszy etap miał na celu przekazanie podstawowych wiadomości z zakresu ochrony granic. Podstawowym zadaniem słuchaczy było opanowanie zasad, sposobów i środków służących zapobieganiu, ujawnianiu i likwidacji przestępstw granicznych. W okresie tym realizowano następujące tematy szkolenia:

1. Wiadomości dotyczące ochrony granicy.
2. Wiadomości i umiejętności związane ze zwalczaniem przestępstw granicznych.
3. Umiejętności współdziałania z władzami skarbowymi.
4. Opanowanie podstawowych pojęć prawnych związanych ze współdziałaniem z władzami skarbowymi, organami administracji ogólnej i bezpieczeństwa publicznego oraz zwalczaniem przestępstw celnych i skarbowych.
5. Prowadzenie działalności wywiadowczej w pasie granicznym.

Od szeregowców nie wymagano opanowania nomenklatury prawniczej. Pojęcia prawne mogły być wyrażane przez nich w języku potocznym. Opanowanie materiału szkoleniowego z pierwszego etapu stanowiło podstawę do szkolenia na drugim i trzecim etapie.

⁴ Wytyczne wyszkolenia, Arch. SG, sygn. 1492/5.

Drugi etap miał charakter wybitnie szkolenia praktycznego. Organizowane były ćwiczenia symulujące najczęściej spotykane sytuacje, w jakich mógł się znaleźć strażnik graniczny w czasie wykonywania swoich obowiązków służbowych. Realizowano zagadnienia z zakresu przestępstw granicznych, ujawnianie i likwidowanie przemytników oraz współdziałanie z władzami sądowymi.

W trakcie zajęć podpierano przekazywaną wiedzę i umiejętności przykładami z zakresu granicznych przestępstw gospodarczych ujawnianych przez Straż Graniczną na różnych odcinkach naszych granic.

Celem szkolenia w trzecim etapie było przygotowanie słuchaczy do pełnienia służby granicznej w warunkach zbliżonych do rzeczywistych, na szczeblu placówki i komisariatu. Ten etap szkolenia obejmował te same zagadnienia co dwa poprzednie, stanowił jednak element zgrywania w pewną całość, w działania zespołowe z wykorzystaniem umiejętności i nawyków opanowanych wcześniej.

Program szkolenia przewidywał również przedmioty ogólnokształcące jak:

- Historia Polski,
- Nauka o Polsce współczesnej,
- Anatomia i fizjologia człowieka.

Materiały do tych przedmiotów opracowane były w formie skryptów przeznaczonych dla słuchaczy.

Słuchacze musieli zapoznać się z przepisami granicznymi tych państw, na granicy których pełnili służbę.⁵ Dużą wagę przywiązywano do znajomości języków obcych. Funkcjonariusze, szczególnie oficerowie, wstępujący do Straży Granicznej a nie znający żadnego języka obcego, składali pisemne zobowiązanie, że w przeciągu 3 lat nauczą się jednego z wymaganych języków.⁶

Szkolenie przygotowujące do ewentualnej wojny również podzielone było na trzy etapy.

⁵ Zob. L. Grochowski, *Walka Straży Granicznej z przestępczością gospodarczą na północno-zachodniej granicy państwa polskiego w latach 1928-1939*, Toruń 1981 (praca magisterska), s. 44.

⁶ Zob. Załącznik 1.

Pierwszy etap poświęcony był opanowaniu szkolenia bojowego pojedynczego strzelca. Szczególną uwagę zwracano na całkowite opanowanie umiejętności posługiwania się bronią, bagnetem, granatem a także maską gazową. Zakres szkolenia do przyszłej wojny obejmował m.in. następujące zagadnienia:

- Szkolenie strzeleckie,
- Nauka o broni i sprzęcie,
- Walka bagnetem i bronią palną,
- Wyszkolenie z zakresu obserwacji,
- Nauka o terenie i jego obserwacji,
- Wyszkolenie z obrony przeciwgazowej,
- Musztra i organizacja wojska oraz higiena.

Na drugim etapie uczono współdziałania w drużynie i plutonie oraz dowodzenia na szczeblu drużyny.

Trzeci etap poświęcony był doskonaleniu umiejętności dowodzenia drużyną, działającą samodzielnie lub w ramach plutonu. Zajęcia organizowane były w różnych warunkach bojowych i terenowych z udziałem pozoracji.

W procesie szkolenia przywiązywano dużą wagę do rozwoju tężyzny fizycznej. Gimnastyka i inne formy wychowania fizycznego stanowiły bardzo ważny element działalności szkoleniowej Szkoły. Zapoznawano słuchaczy z lekkoatletyką, boksem, zespołowymi grami sportowymi. Słuchacze kursów zimowych uczestniczyli w obozach nauki jazdy na nartach, co było niezbędne np. na granicy południowej państwa.⁷ Kurs szkoleniowy trwał przeciętnie sześć miesięcy. Na szkolenie przygotowujące do zadań pokojowych przeznaczano 40% ogólnej ilości czasu trwania kursu. Na przygotowanie wojenne przeznaczano 50% czasu kursu. Pozostałe 10% przeznaczony było na opanowanie materiału dodatkowego - zgodnie z zaleceniami wykładowców - na szkolenie zarówno do zadań na czas pokoju, jak i ewentualnej wojny. Szczegółowy podział czasu na poszczególnych etapach szkolenia przedstawia tabela 1.⁸

⁷ L. Grochowski, op.cit., s. 46.

⁸ Program szkolenia kierowników placówek, Arch. SG. sygn. 196/6.

W ciągu miesiąca realizowano około 160 godzin zajęć po 7 godzin dziennie od poniedziałku do piątku, w sobotę 5 godzin. Niedziele i święta były wolne od nauki.⁹

Tabela 1

ETAP SZKOLENIA	Czas szkolenia w %	
	pokojowe	wojenne
I	30	35
II	20	10
III	50	55
Razem	100	100

Słuchaczy, którzy po pierwszym etapie szkolenia nie osiągnęli zadowalających wyników w nauce, odsyłano do macierzystych jednostek.

Podstawą oceny postępów słuchaczy była następująca skala stopni:

- 1) 5 - bardzo dobry;
- 2) 4 - dobry;
- 3) 3 - dostateczny;
- 4) 2 - ledwie dostateczny;
- 5) 1 - niedostateczny.

Obowiązywała zasada, że słuchacz nie mógł otrzymać wyniku ogólnego z ukończenia kursu:

- a) bardzo dobrego - jeżeli otrzymał chociaż z jednego przedmiotu stopień dostateczny;
- b) dobrego - jeżeli otrzymał chociaż z jednego przedmiotu stopień niedostateczny;
- c) dostatecznego lub ledwie dostatecznego - jeżeli otrzymał z praktycznego kierowania służbą placówki lub dowodzenia drużyną stopień niedostateczny.¹⁰

Ogólną klasyfikację słuchaczy przeprowadzano na podstawie wyników uzyskanych na wszystkich etapach szkolenia.

⁹ Plan Szkolenia, Arch. SG, sygn. 1492/6.

¹⁰ Ibidem.

Kurs przewodników psów służbowych odbywany w Zakładzie Tresury Psów Służbowych przy Centralnej Szkole Straży Granicznej trwał 8 miesięcy. Podstawowym jego celem było wyszkolenie strażników jako przewodników psów przeznaczonych do służby granicznej i śledczej.

Kandydaci na przewodników psów granicznych musieli spełniać następujące warunki:

- ukończony kurs przeszkolenia w Centralnej Szkole SG,
- wrodzone zamiłowanie do zwierząt, a szczególnie psów,
- spryt,
- stateczność i cierpliwość,
- zdrowy organizm,
- stan cywilny - kawaler.¹¹

Rozpoczęcie i zakończenie każdego kursu w Centralnej Szkole SG odbywało się bardzo uroczyście. W zakończeniu kursu każdorazowo brał udział przedstawiciel Komendy Głównej SG, który zazwyczaj wręczał świadectwa absolwentom kursu.

W zasadzie wszyscy nowo przyjęci do Straży Granicznej, po kilkumiesięcznej służbie pełnionej na granicy, byli kierowani na sześciomiesięczne kursy. W latach 1928-1929 zorganizowano w Centralnej Szkole Straży Granicznej 3 kursy dla podoficerów przybyłych do formacji z wojska, 2 kursy dla kierowników placówek (stanowiących najmniejszą jednostkę organizacyjną SG, liczącą do 5 funkcjonariuszy), oraz 8 kursów dla szeregowych. Łącznie przeszkolono w tym okresie 2 tys. osób. Kadra szkoły, łącznie z Zakładem Tresury Psów Granicznych, liczyła tylko 7 oficerów, 29 szeregowych i 11 pracowników cywilnych. Zakład Tresury Psów Granicznych w latach 1929-1933 wyszkolił na ośmiomiesięcznych kursach 92 przewodników i tyleż psów.¹²

W 1933 roku Centralna Szkoła Straży granicznej wraz z Zakładem Tresury Psów Granicznych została przeniesiona do Rawy Ruskiej.¹³

Pod koniec 1937 roku został opracowany projekt nowej ustawy o Straży Granicznej, który zawierał następujące zmiany w stosunku do

¹¹ Zob. L. Grochowski, op. cit. s. 48.

¹² „Czaty” nr 22/1033 (pismo Straży Granicznej).

¹³ Rozkaz organizacyjny Komendy Głównej SG nr 3 z dnia 29.04.1933 r., Arch. SG. 1045/63.

rozporządzenia Rezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 1928 roku:

- w sprawach związanych z obroną państwa podporządkowywał oddziały Straży Granicznej władzom wojskowym, przy zachowaniu dotychczasowej podległości organizacyjnej i służbowej Ministerstwu Skarbu,
- poszerzał zakres współpracy SG z wojskiem,
- zmieniał nazwę stopni oficerów i podoficerów SG i upodabniał je do wojskowych,
- wprowadził zmiany w przepisach dyscyplinarnych wzorując je na przepisach dyscyplinarnych obowiązujących w siłach zbrojnych,
- przewidywał przekazywanie spraw karnych oficerów i podoficerów SG sądom wojskowym,
- wprowadzał odrębne sądy honorowe dla oficerów SG.¹⁴

W pierwszej połowie 1938 roku, w chwili ukazania się nowej ustawy o Straży Granicznej, proponowane zmiany zaczęto wprowadzać w życie. Nastąpiła wyraźna militaryzacja Straży Granicznej. W związku ze zmianami stopni utworzono korpus podoficerów, którego do tej pory nie było. W razie ogłoszenia mobilizacji Straż Graniczna w myśl § 10 nowej ustawy stawała się częścią polskich sił zbrojnych.

Te zmiany organizacyjne miały doniosłe znaczenie dla procesu kształcenia w Centralnej Szkole Straży Granicznej. Kształcenie nabrało wyraźnego charakteru wojskowego i opierało się na typowych zasadach obowiązujących w szkoleniu wojskowym.

Podstawową formą kształcenia były 3-miesięczne „Kursy doszkoleniowe Komendantów Komisariatów”. Uczestnikami kursów byli oficerowie oraz podoficerowie przybyli do Straży Granicznej z wojska. Celem tych kursów było przygotowanie komendantów komisariatów, zarówno pod względem merytorycznym jak i metodycznym, do prowadzenia szkolenia w pododdziałach liniowych, bezpośrednio odpowiedzialnych za organizację służby i przygotowanie wojenne. Każdy kurs rozpoczynał się od problematyki dotyczącej „metod i organizacji szkolenia”. Zajęcia z tego zakresu prowadzone były metodą wykładu z objaśnieniem i wy-

¹⁴ Projekt ustawy o Straży Granicznej z 1937 roku, Arch. SG. sygn. 1045/97.

kresami oraz wzorami, w czasie 10 godzin. Obejmowały one następujący zakres wiedzy:

- cel szkolenia wojskowego,
- zakres szkolenia wojskowego w Straży Granicznej,
- rola Komendanta Komisariatu jako dowódcy,
- wychowanie podwładnych,
- podział szkolenia wojskowego pod względem metodycznym,
- podział materiału szkolenia:
 - wiadomości podstawowe,
 - umiejętności proste,
 - umiejętności złożone,
- sposób szkolenia w poszczególnych działach,
- organizacja ćwiczeń:
 - ćwiczenia pokazowe,
 - ćwiczenia techniczne,
 - ćwiczenia szkolno-bojowe,
 - ćwiczenia techniczno-bojowe-proste,
 - ćwiczenia techniczno-bojowe-złożone,
 - ćwiczenia taktyczne,
 - ćwiczenia jednostronne,
 - ćwiczenia pośrednie,
 - ćwiczenia dwustronne,
 - ćwiczenia indywidualne,
 - ćwiczenia szkieletowe,
- decyzja dowódcy,
- elementy decyzji,
- rozjemcy,
- pozorowanie.

Ciekawe i dość oryginalne było stanowisko Szkoły wobec niektórych przedstawionych wyżej problemów, np. decyzji: „Decyzję musi powziąć każdy kto działa. Decyzja jest aktem woli, wyrosłym na gruncie osobistych wartości i przeżyć dowódcy, oraz jego umiejętności analizowania i oceny rzeczywistych położzeń. Decyzja jest tym twórczym aktem - który jest zależny od wszelkiego rodzaju czynników zarówno charakte-

ru, a w szczególności temperamentu, jak i inteligencji, wyobraźni, wiedzy technicznej i taktycznej. Decyzja jest wolą i zamiarem dowódcy. Jest odpowiedzią na dwa zagadnienia, które musi sobie zadać każdy dowódca co zrobić i jak zrobić.

Na wyższych szczeblach występują zazwyczaj oba zagadnienia. Na niższych szczeblach występuje zazwyczaj tylko to drugie, tj. jak. Co robić - określa nam już zasadniczo otrzymane zadanie.

Na szczeblach niższych, a więc pojedynczego żołnierza decyzja jest rzeczą prostą - np. mam strzelić, mam zrobić skok. Te rzeczy często dyktuje przełożony. Natomiast rozstrzygnięcie jak zrobić - należy do wykonawcy.

Podstawowym warunkiem dobroci i wartości decyzji jest to, że musi być dostosowana do zadania. Każdy dowódca obierając decyzje musi stale pamiętać jakie otrzymał zadanie - które za wszelką cenę wykonane być musi. W ciężkich chwilach boju, kiedy dowódca będzie miał jakiegokolwiek wątpliwości przy pobieraniu decyzji - musi sobie przypomnieć, jakie otrzymał zadanie. Natychmiast przypomnienie tego zadania, przywróci mu równowagę myślenia. Pobieranie decyzji jest wyłącznie prawem i obowiązkiem każdego dowódcy. Decyzja dowódcy to jego myśl przewodnia (zamiar) i wskazówki wykonawcze - a więc co zrobić i jak zrobić. Jak szkolić w pobieraniu decyzji?

Decyzja winna być odpowiedzią na pytanie, które każdy dowódca zawsze powinien sobie stawiać, tj. jak w danych warunkach i w danym położeniu możemy przeprowadzić zaskoczenie przeciwnika.

Studiując historię bitew i wojen, przy poszukiwaniu dróg i ścieżek po jakich kroczone ku zwycięstwu - przekonamy się, że pomijając wykorzystanie błędów przeciwnika - najwartościowszym elementem jest zaskoczenie działaniem i sprzętem. Zaskoczenie jest natomiast często działaniem wbrew logicznemu rozumowaniu przeciwnika, który stawiając się w położeniu npla, - z logicznych rozumowań wysuwa możliwości jego działania i przypuszczenia co do tego, czego może się po przeciwniku spodziewać.

A zatem decyzja dowódcy powinna powstać nie tylko na podstawie analizy taktycznej - czyli pracy myślowej - tj. oceny zadania, położenia npla, położenia własnego i sąsiadów, posiadanych środków i terenu. Byłoby to błędną manierą. Decyzja musi być jednocześnie odruchem.

Analiza taktyczna winna być tylko środkiem a nie celem przy pobieraniu decyzji. Przeprowadzenie analizy taktycznej jest tylko jednym ze sposobów szkolenia w pobieraniu decyzji i przygotowania do pobierania decyzji. Elementy logiki i słuszności rozumienia taktycznego są przygotowane tylko do właściwej pracy dowodzenia. Im niższy szczebel dowodzenia, tym częściej natychmiastowy. Dlatego też należy żądać decyzji natychmiastowej - jako odruchu - po otrzymaniu zadania. Dopiero po jej powzięciu przystępować do szczegółowego i dyskusyjnego wyprowadzania decyzji opartej na słuszności - oraz logice wywodów i rozumowań.

Nawet decyzja średnia w swej wartości, lecz wydana odruchowo jest w 100 % wyższą od dobrej - lecz podjętej w drodze długotrwałego wysiłku myślowego i rozważań.

Takim być powinien kierunek wychowania młodych dowódców - nie mających odpowiednich zdolności do pobierania trafnej - lecz odruchowej decyzji. Chęć do najlepszego rozwiązania prowadzi na manowce, gdyż usposabia dowódcę do zmiany decyzji. I to może stać się przyczyną, że charakterem dowódcy owładnie największy wróg tj. chwiejność.

Nie należy szukać decyzji idealnych, lecz zadowolić się raczej decyzją dobrą, prostą, chłopską i na czas powziętą. Zaniedbanie, bezczynność i bierność, są największym przewinieniem dowódcy - o wiele większym aniżeli błąd w doborze decyzji.

Schemat jest to wzór, który można wykorzystać z wielkim pożytkiem zapewniając go treścią odpowiednią dla każdego wypadku, nawet tego samego inną. Tylko takie traktowanie schematu, może być tolerowane - bo tylko wtedy daje korzyści i nie rozmija się z logiką.

Tymczasem schemat przeważnie jest wykorzystany - nie tylko jako rama dla wyrażenia treści, ale wbrew logice bierze się z niego poza formą również treść poprawnego rozwiązania. Umiejętne korzystanie z wzorowego rozkazu jest pożądane, gdyż w ten sposób można sobie przyswoić dobrą formę rozkazu bojowego i jego regulaminowy układ, a także przyczynić się do wyrobienia umiejętności należytego wyrażenia na piśmie woli dowódcy w formie zwięzłej, łatwej i zrozumiałej dla podwładnych - mających dany rozkaz wykonać. Podwładni otrzymujący rozkaz według pewnego schematu napisany - mają pracę ułatwioną, gdyż wiedzą z góry gdzie i czego w rozkazie szukać. Nie można jednak własnego rozwiązania wzorować na rozwiązaniu zawartym w schemacie. Ogląda-

jąc się za najlepszym rozwiązaniem, można dojść aż do zupełnej utraty wiary we własne możliwości i popaść w chwiejność. We wszystkich rozważaniach i rozwiązaniach należy unikać gołosłownych słów - jak: za wszelką cenę - bezwzględnie itp. Są to niedomówienia, które nie mogą mieć miejsca ani w rozkazie - ani w decyzji”¹⁵

Jak wynika z przytoczonych poglądów na sposób przygotowania dowódców w Centralnej Szkole Straży Granicznej, położony był duży nacisk na przygotowanie słuchaczy do samodzielnego działania i na rozwijanie abstrakcyjnego myślenia. Metoda nauczania była bardzo podobna do dość powszechnie stosowanej obecnie strategii kształcenia problemowego.

Potwierdzeniu takiego wniosku może posłużyć dyspozycja lekcyjna do ćwiczeń, celem której jest sprawdzenie stopnia opanowania wiedzy z zakresu organizacji i metod szkolenia wojskowego:

„Organizacja i metody kształcenia wojskowego.

Ćwiczenie nr 1 pisemne

P. P. słuchacze II Doszkolenia Komendantów Komisariatów opracują i przedstawią na piśmie:

- 1) rodzaje ćwiczeń technicznych i bojowych;
- 2) zasadnicze różnice w ćwiczeniach wymienionych w pkt 1;
- 3) cele poszczególnych ćwiczeń;
- 4) potrzebne dyspozycje i plany (rodzaje) do poszczególnych ćwiczeń;
- 5) obowiązki kierownika ćwiczenia (instruktora) w poszczególnych ćwiczeniach;
- 6) sposób przygotowania poszczególnych ćwiczeń.

Zasada: Wykłady i seminaria oraz skrypty.

Pracę ująć krótko, lecz rzeczowo.

Pracę przedstawić do kancelarii Doszkolenia dnia 20.04.1938 r. godz. 7⁰⁰”¹⁶

Po opanowaniu teoretycznej wiedzy i umiejętności z zakresu organizacji i metod szkolenia, słuchacze przechodzili kurs ćwiczeń praktycznych, przygotowujących pododdziały Straży Granicznej do prowadzenia

¹⁵ Teczka - Konspekt do zajęć prowadzonych na doszkoleniu Komendantów Komisariatów, 1938 r., Arch. SG. - dokumenty w trakcie opracowywania.

¹⁶ Ibidem.

działań wojennych. Problematyka ta realizowana była w ramach bogatego zestawu ćwiczeń, np.:

- ćwiczenie techniczno-bojowe proste nt. „Nauka obserwacji w miejscu i w ruchu”,
- ćwiczenie techniczno-bojowe dzienne nt. „Kolarz jako szperacz w miejscu i w ruchu”,
- ćwiczenie techniczno-bojowe złożone dzienne nt. „Zespół kolarzy bez r. k. m. na patrolu z zadaniem rozpoznania”,
- ćwiczenie bojowe indywidualne nt. „Zespół kolarzy z r.k.m. na zasadzce z zadaniem schwytania jeńca”,
- ćwiczenie bojowe dzienne-nocne nt. „Drużyna kolarzy na placówce”,
- ćwiczenie bojowe indywidualne nt. „Drużyna kolarzy jako patrol z zadaniem rozpoznania”,
- ćwiczenie szkieletowe z użyciem pozorowania nt. „Pluton kolarzy jako szpica przednia”,
- ćwiczenie techniczno-bojowe złożone dzienne nt. „Szperacz czołowy szpicy”,
- ćwiczenie techniczno-bojowe złożone dzienne nt. „Czujka”,
- ćwiczenie szkolno-bojowe dzienne nt. „Zespół z r.k.m. w natarciu (obronie)”,
- ćwiczenie szkolno-bojowe dzienne nt. „Patrol z zadaniem rozpoznania”,
- ćwiczenie szkolno-bojowe dzienne-nocne nt. „Drużyna na placówce”.

Każde z takich ćwiczeń było bardzo dokładnie przygotowane i opracowane w postaci „Dyspozycji lekcyjnej ...”, która miała formę dobrze nam znanego konspektu. Każda dyspozycja, niezależnie od rodzaju ćwiczenia, składała się z następujących elementów:

- I. Rodzaje ćwiczenia.
- II. Temat.
- III. Cele:
 - a) wyszkoleniowy,
 - b) wychowawczy.
- IV. Treść.
- V. Wskazówki wykonawcze.
- VI. Organizacja:

Teren;
Czas;
Skład oddziału ćwiczącego: (organizacja stron);
Ubiór;
Sprzęt.

VII. Praca do wykonania.

Plan ćwiczenia

I. Założenia.

II. Położenie.

III. Wykonanie.

IV. Przebieg ćwiczenia (w formie tabeli zawierającej następujące rubryki: Faza, Treść, Miejsce, Czynności kierownika ćwiczenia lub pozorowania, Czynności ćwiczących (strona niebieska, strona czerwona), Uwagi.

V. Omówienie ćwiczenia:

1. Zebranie uwag co do przebiegu ćwiczenia.

2. Podać przykład historyczny, uwzględniając cel wychowawczy.

Załączniki:

- Instrukcja dla pozorowania,
- Założenia dla strony niebieskiej,
- Założenia dla strony czerwonej,
- Szkice,
- Przykłady historyczne.¹⁷

Tak opracowane ćwiczenia stanowiły materiał dydaktyczny dla wykładowców Szkoły, jak również wykorzystywane były przez dowódców i instruktorów w pododdziałach liniowych.

Słuchacze poza bezpośrednim udziałem w tych ćwiczeniach uczyli się również organizowania takich ćwiczeń i przygotowywania dyspozycji lekcyjnych do ich realizacji. Kontrola wyników nauczania w tym zakresie odbywała się na podstawie prac pisemnych. Z innych działów przedmiotowych słuchacze mieli określony zakres repetycji ustnych, do których zaliczenia musieli się przygotować w formie instruowania.

¹⁷ Zob. Załącznik 2.

W 1939 r. wprowadzony został obowiązek wykonywania i prowadzenia indeksu lekcyjnego. Indeks lekcyjny stanowił całościowy zbiór informacji i materiałów dotyczących określonego działu przedmiotowego. Był to program poszerzony o niezbędne informacje i materiały dla wykładowcy w celu przygotowania się do zajęć.¹⁸

W lipcu 1939 roku, w związku z możliwością wybuchu wojny, Komendant Główny Straży Granicznej wydał rozkaz o czasowym zawieszeniu pracy Centralnej Szkoły SG.¹⁹ Reaktywowanie jej działalności już nie nastąpiło.

Przeprowadzona na podstawie zgromadzonych materiałów Archiwum Straży Granicznej analiza pozwala stwierdzić, że system kształcenia w ówczesnej Straży Granicznej podzielony był na dwa zasadnicze okresy. Pierwszy z nich, przypadający na lata 1928-1936, miał na celu przygotowanie funkcjonariuszy, zarówno oficerów jak i szeregowych, do wykonywania zadań administracyjno-celnych, czyniąc ich funkcjonariuszami państwowymi. Drugi okres, rozpoczynający się od 1937 roku i trwający do wybuchu II wojny światowej, miał na celu zmianę orientacji całej formacji, nadając jej charakter wojskowy i przygotowujący do wojny. Świadczą o tym zabiegi organizacyjne, programy i treści kursów realizowanych w Centralnej Szkole Straży Granicznej. System kształcenia oparty był na szkoleniu kursowym, w trybie stacjonarnym, ze zdecydowaną przewagą zajęć praktycznych. Podstawowym celem szkolenia kursowego było przygotowanie wojenne funkcjonariuszy Straży Granicznej, doskonalenie zawodowe oraz przekwalifikowanie.

Dobór słuchaczy na kursy realizowany był nie ze względu na posiadane stopnie (oficerskie czy podoficerskie), lecz ze względu na zajmowane stanowiska (zdarzało się zatem, że w jednej grupie szkoleniowej byli oficerowie i podoficerowie). Skierowanie na kurs musiało być poprzedzone odbyciem stażu zwanego „okresem próbnym” wynoszącym kilka miesięcy. Materiały szkoleniowe przygotowywane przez Centralną Szkołę Straży Granicznej miały wysoki poziom merytoryczny i metodyczny. Na uwagę zasługuje, z dydaktycznego punktu widzenia, formu-

¹⁸ Zob. Załącznik 3.

¹⁹ Rozkaz organizacyjny Komendanta Głównego SG nr 13 z dnia 13.07.1939 r. arch. SG. sygn. 1045/67.

łowanie celów szkoleniowego i wychowawczego. Osiągnięciu celu wychowawczego służyło w głównej mierze odwoływanie się wykładowcy (instruktora) do przykładów historycznych przy omawianiu każdego ćwiczenia. Był to wymóg formalny przewidziany w przebiegu ćwiczenia praktycznego. Kadra dowódcza wyższych szczebli odbywała przeszkolenie w Centrum Wyszkozenia Piechoty w Rembertowie, a więc w ośrodku wojskowym.

ZAŁĄCZNIK 1

Warszawa, dn. 12 lutego 1937 r.

MINISTERSTWO SKARBU
KOMENDA STRAŻY GRANICZNEJ

L. KSG/213/Tjn/Wyszk/37.

Nauka języków obcych

Jednym z ważnych zagadnień, dotyczących pełnienia służby na granicach Państwa, jest znajomość obcych języków.

Oficerowie i szeregowi odbywający służbę na terenach zamieszkałych przez ludność o znacznej domieszce elementu obcego, niejednokrotnie stają wobec poważnych trudności językowych, z których wywiązać się mogą częstokroć tylko przy użyciu tłumacza.

Sposób ten może okazać się albo trudnym, albo wręcz niedopuszczalnym zwłaszcza tam, gdzie element autochtoniczny nie odznacza się zbyt dużą lojalnością wobec Państwa Polskiego.

Ponadto praca nasza, a zwłaszcza praca wywiadowcza wymaga prawie zawsze używania tego języka, jakim posługuje się element przestępczy, rekrutujący się ze środowiska miejscowego.

Wobec tego koniecznym będzie jak najszybsze zrealizowanie postulatów nauki języków obcych, a więc języka państwa ościennego, języka mniejszości zamieszkującej dany obszar, wreszcie gwar, czy żargonów, którymi pewne odłamy ludności posługują się w mowie potocznej.

Jako wytyczne dla poszczególnych I.O. przewiduję nauczanie następujących języków:

Nazwa Insp. Okr.	Język państwa ościennego	Języki miejscowe wzgl. gwary
Mazowiecki I.O.	niemiecki	żargon żydowski
Pomor. I.O. i Eksp.I. Ceł	niemiecki	gwara kaszubska
Wielkopolski I.O.	niemiecki	-
Śląski I.O.	niemiecki	-
Zach. Małopolski I.O.	czeski	niem. Ruski, żarg. żyd.
Wsch. Małopolski I.O.	czeski, rumuński	ruski, żarg. żydowski

Wobec znacznego urozmaicenia językowego, nie da się tej sprawy załatwić w ramach CSSG, gdzie kandydaci przybywają ze wszystkich granic i gdzie zbyt krótki okres trwania kursu oraz obciążenie wykładami nie stwarzają możliwości realizacji postulatu nauki języków obcych.

Pozostaje więc przerzucenie tego obowiązku na jednostki graniczne, które w przyszłości zajmą się uczeniem swych oficerów i szeregowych języków obcych.

Wobec powyższego polecam wszystkim Kierownikom I.O., Komendantowi CSSG oraz Kierownikowi Ekspozytury I. Ceł w Gdańsku przedstawić odpowiedzi na kwestionariusz, który zamieszczam poniżej:...*

* Autorowi nie udało się odnaleźć kwestionariusza w zbiorach archiwum.

CENTRALNA
SZKOŁA STRAŻY GRANICZNEJ
KOMP. OFIC.
Rawa Ruska, luty 1939 r.

IV. Doszkolenie K-mdtów K-tów.

**DYSPOZYCJA DO ĆWICZ. TECHNICZNO - BOJ. ZŁOŻONEGO
DZIENNEGO L. 1.**

I. Temat: SZPERACZ CZOŁOWY SZPICY

II. Cel: a/ Wyszkoleniowy:

- doskonalić posuwanie się w terenie pieszo i na kole, przeszukiwanie zasłon i zachowanie się wobec nieprzyjaciela,
 - doskonalić współdziałanie szperaczy między sobą i utrzymywanie łączności z dowódcą
- b) Wychowawczy
- wpoić przekonanie, że od dobrej i sumiennej pracy szperaczy zależy bezpieczeństwo i tempo marszu całego oddziału,
 - wpoić poczucie odpowiedzialności za powierzone zadanie.

III. Treść:

- 1) Pogadanka wstępna: rola szperaczy w marszu ubezp. i ich eksponowane położenie oraz konieczność zachowania ciągłej czujności (broń i sprzęt w pogotowiu, ciągłość obserwacji).
- 2) Podać założenie - odprawa szperaczy.
- 3) Posuwanie się i współdziałanie szperaczy w terenie:
 - a) przejście przez miasto,
 - b) przeszukiwanie pojedynczych zabudowań,
 - c) osiągnięcie i mijanie horyzontów.
- 4) Wejście do lasu i posuwanie się w nim.
- 5) Zachowanie się wobec plam chemicznych.
- 6) Zachowanie się wobec npla na osi marszu - otwarcie ognia.

- 7) Utrzymywanie przez cały czas ćwiczenia łączności z d-cą (posługiwanie się znakami regulaminowymi).
- 8) Omówić ćwiczenie:
 - a) zebranie zasad,
 - b) wykazać różnice i podobieństwa między pracą szperaczy pieszych i pracą szperaczy kolarzy,
 - c) podać przykład historyczny.

IV. Wskazówki wykonawcze:

Ćwiczenie przeprowadzić według planu jako techn.-bojowe złożone. Podkreślać przez cały czas konieczność utrzymania szybkiego tempa, aby szpica mogła wykorzystać szybkość. Wykazać, że szperacz powinien sumiennie i dobrze wykonywać swoje obowiązki nie tylko dlatego, że tego wymaga od niego poczucie koleżeńskości.

Udział w ćwiczeniach biorą wszyscy Ofic. Słuchacze jako wykonawcy kolejno w 2 grupach. W drodze powrotnej przećwiczyć pracę szperaczy na kole z uwzględnieniem współdziałania szperaczy w ruchu i łączności.

V. Organizacja:

Ćwiczyć grupami na zmianę.

Teren - ulicami pld. Rawy Ruskiej i dalej na zach. traktem - tartak i Huta Z.

Początek ćwiczenia - koszary.

Koniec ćwiczenia na wysokości Huta Zielona.

Czas - 3 godz. z dojazdem.

Ubiór - pełne oporządzenie kolarza /jak zał. tygodniowy/.

Amunicja - po 20 nb. ślepych do kbk, na grupę.

Pozorowanie: jak załącznik Nr. 1.

Sprzęt - 1 tarcza sygn. ręcznej, 1 granat ostry zaczepny, 1 granat gazowy i butelka wapna płynnego dla zapozorowania płam chemicznych.

Praca do wykonania:

Ofic. Słuch, przestudiują §§ 93 Reg. Piech. Cz. II. i I. 39 - 43 z Reg. Oddział Kolarzy.

Uwaga:

Wszyscy Ofic. Słuchacze zabierają ze sobą na każde ćwiczenie opaski kolorowe.

CENTRALNA
SZKOŁA STRAŻY GRANICZNEJ
KOMP. OFIC.
Rawa Ruska, luty 1939 r.

IV. Doszkolenie K-mdtów K-tów.

PLAN ĆWICZENIA TECH. BOJ. ZŁOŻONEGO DZIENNEGO L. 1.

Faza	Kierownik	Niebieski	Czerwony	Uwagi
1	2	3	4	5
I.	<p><u>Koszary - plac sportowy.</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Droga pytań sprawdzić, czy Ofic. Słuchacze znają dobrze zadania szperaczy i czy zdają sobie sprawę z ich obowiązków i odpowiedzialności. 2. Podać ogólne założenie: Komp. nasza dziś o g.7-ej osiągnęła marszem ubezpieczeniowym koszary CS SG i zatrzymała się tutaj przez 2 godz. na odpoczynek ubezpieczając się placówkami na zach. skraju Rawy Ruskiej /wskazać w terenie/. 3. Wprowadzić w sytuację bojową przez podanie sygnału „lotnik”. 4. Odprawić szperaczy: w tej chwili d-ca plutonu wrócił z odprawy u d-cy komp. i wydał następujący rozkaz: „1-sza drużyna jako szpica, zadanie: 	<p>Odpowiedź ubezpieczyć szpicę przed zaskoczeniem przez poszukiwanie wszelkich zasłon i miejsc zakrytych wzdłuż <u>osi marszu nie zwalniając tempa.</u></p> <p>- Nieuwaga szperaczy lub opieszale wykonanie może spowodować duże straty, zatrzymanie marszu i śmierć kolegów. Szperacz jest pierwszym, który się spotyka z npl.,</p>	<p>Pozorowanie odprawić ustnie oraz podać wypisane czynności i zadania do wykonania na piśmie jak załącznik do ćwiczenia Nr 1.</p>	<p>Założenie rozbudowane dla celów wyszkoleniowych, celem wyrobienia pamięci taktycznej Ofic. Słuchaczy.</p>

1	2	3	4	5
	<p>maszerować brama zachodnia, uliczka równoległa do pld. i pld.-wsch. skraju Rawa i dalej traktatem na zach. koło tartaku do m. Huta Zielona. Na przedpolu własna placówka /wskazać na mapie – przy szosie Rawa Ruska – Niemirów w ostatnich domkach miasta/ oraz po tej samej osi wyruszyła 20 min. temu szpica konna. Npl. Spodziewany w każdej chwili. <u>Rozkazuje:</u> żołnierz gran. X,Y, i Z - jako szperacze. D-ca Y. <u>Zadanie:</u> Maszerować przez bramę uliczką do miejsca placówki, tam zatrzymać się i obserwować. Ja za wami. Łączność ze mną przy pomocy znaków regulaminowych. Powtórzyć. Wykonać. „Maszerować” - 2 długie gwizdki.</p>	<p>jest najbardziej wysuniętym żołnierzem, musi więc posuwać się w ciągłej czujności i gotowości. Na sygnał „lotnik” cała grupa kryje się pod dachy zabudowania. Na hasło „Powtórzyć” d-ca szperaczy powtarza zadanie - „Wykonać”- Rozkazuję : Ładuj broń, bagnet na broń, przygotowanie gazowe. Przyjmuje ugrupowanie „maszerować” rusza.</p>		
II.	<p><u>Marsz przez miasto</u> - W roli d-cy szpicy na skrzyżowaniu i załamaniach ulic wskazywać dalszą drogę znakami reg. W roli kier. ćwicz. omówić na wykonawcach współdziałanie szperaczy w mieście i zachowania się w czasie ich zatrzymania.</p>	<p>Posuwają się od skrzyżowania wzgl. załamania ulic - do następnego. Na załamaniach zatrzymują się /o ile nie znają drogi/</p>	1+1 na rowkach jadą na skraj tartaku i młyna drogą - pld. skrajem m. Raty.	Podkreślić, że szperacze czołowi otwierają ogień nawet na najdalsze odległości, ażeby zmusić npla

1	2	3	4	
		i oglądają się na d-cę. Wzdłuż ulic posuwa się szperacz lewy pod domami lewą stroną ulicy, obserwując w przód i w prawo ulicę i zabudowania. Prawy odwrotnie.	1+1 niebieski z rowerami jako czujka własnej placówki - zajmuje stanowisko i obserwuje.	do rozwinięcia się a tym samym do ujawnienia swoich sił i środków oraz przeszkodzić mu w osiągnięciu terenu i zaalarmować swoje tyły.
III.	<u>Ostatnie domki</u> - miasto przy szosie Rawa Ruska - Niemirow. Omówić: przejście szperaczy przez linię własnych ubezpieczeń. Podaj znak „zataczanie łuków nad głową tarczą białą”. Omówić sposób posuwania się szperaczy przez teren otwarty.	Meldują czujkę z własnej placówki, która melduje o przesuwaniu się patrolu 1+1 z rowerami z cment. żyd. pld. skrajem m. Rata do lasu k. młyna i tartaku. Szperacze otwierają ogień - bez rozkazu na najdalsze odległości.	Na znak: „zataczanie łuków nad głową tarczą białą” wycofanie się skokami do lasu i dalsza praca wg załącznika.	
IV.	<u>Rejon tartaku i skraju lasu przyległego.</u> Omówić współdziałanie szperaczy:	D-ca szperaczy wysyła jednego lub dwu do przeszukiwania rej.	1+1 ukryci w rej. tartaku przygotowują się do zasadzki na szpera-	Reakcja na błędy w razie złego podejścia szperaczy

1	2	3	4	5
	<p>a) D-ca szperaczy kieruje pracą szperaczy, w razie potrzeby dając im każdorazowo konkretne zadania i rozdziela przedmioty, teren do przeszukania.</p> <p>b) Szperacze niezależnie od tego z własnej inicjatywy przeszukują teren wzdłuż osi.</p> <p>c) Omówić na przykładzie korzystania ze współdziałania i ubezpieczenia się przy podejściach do miejsc zakrytych. Ściągnąć pozorowanie stare a wysłać bokiem nowe.</p>	<p>tartaku, a sam lub z drugim szperaczem ubezpiecza go ze stanowiska ogniowego. Szperacz Nr 1. po przeszukaniu skraju tartaku daje znak „marsz”, że wolny od npla, jedzie na przeciwległy skraj tartaku, gdzie zajmuje stanowisko obserwacyjne.</p>	<p>czy lub do wycof. Na znak „stój” wykonać zasadzkę na szperaczy. Na znak „marsz” wycofać się do lasu.</p>	<p>do tartaku - podać tarczą znak „stój”. Gdy dobrze szperacze podejda do rej. tartaku - podać tarczą znak „marsz”.</p>
V.	<p><u>W rejonie przepustu kolejowego i mostku na trakcie 300 m. od zach. skraju lasu.</u> Omówić na przykładzie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rolę szperaczy jako ubezsp. p. gaz. - zasięg pary sublimującej z płamy chemicznej, - rodzaj płam i ich wielkość, - zachowanie się wobec płam chemicznych. 	<p>Szperacze nakładają maski p. gaz. i dają znak do tyłu, po czym obchodzą od strony nawietrznej zdejmują maski po sprawdzeniu stanu powietrza.</p>	<p>Rozlać wapno i wyrzucić granat ostry zaczepny w rejonie mostku na trakcie. Granat łożący zapalić w rejonie przepustu kol.</p>	<p>Rozmiary: a) pojedynczych płam chemicznych skutek wybuchów granatów, pocisków, bomb itp. - Granat ręczny.</p>
VI.	<p><u>Budka dróżnika kolejowego na zach. od przepustu.</u> Omówić na przykładzie przeszukiwania pojedynczego zabudowania oraz zachowania się podczas napadu ogniowego npla.</p>	<p>D-ca szperaczy daje rozkaz: szperacz Nr 1 z prawej, a szperacz Nr 2 z lewej strony zabudowania.</p>	<p>1+1 otwierają ogień z kbk. Ze stanowisk dobrze ukrytych z rejonu przejazdu kolejowego 250 m wsch. Huta Zielona.</p>	<p>Specjalny do 200. 2 - pocisk 75-77 mm do 20-40 m 2 pocisk 100-105 mm. Do 70-80 m</p>

1	2	3	4	5
		<p>Zadanie: przeszukać- a sam zostaje na stanowisku ogniowym, szperacze kryją się. Wykorzystując teren skokami i ostrzegając cele widoczne nacierają. Meldują.</p>		<p>2 pocisk 152-155 mm do 200-500 m. - bomba 10 kg do 100 m 2 - bomba 16 kg do 500 m 2. bomba 30 kg do 750m. 2</p>
VIII.	<p><u>W drodze powrotnej wzdłuż toru</u> kolejowego do wysokości szosy Rawa Ruska - Niemirów. Praktyczna praca szperaczy na rowerach:</p> <ul style="list-style-type: none"> - konieczność utrzymania ciągłej obserwacji, - trudność obserwowania w czasie jazdy na rowerze, - potrzebę na przemian zajmowania kolejnych stanowisk obserwacyjnych, - zachowanie się wobec broni panc. 	<p>Szperacz Nr 1 podjeżdża do horyzontu, zeskakuje z roweru i podbiega do zasłony, gdzie zajmuje stanowisko obserwacyjne. Potem wyrusza szperacz Nr 2. - mija go w pełnej szybkości i zajmuje stanowisko obserwacyjne na nowym horyzoncie lub o ile to jest daleko 100-150 m. w przodzie przed szperaczem Nr 1.</p>	bardziej	<p>b) taktycznych płam chemicznych, - powstają o rozległych i nieregularnych powierzchniach w skutkach wybuchów większej ilości pocisków bomb, min, itp., na pojedynczym i tym samym odcinku terenu.</p>

1	2	3	4	5
		Zauważywszy broń panc. Szperacz: –kryje się, –alarmuje znakiem re- gulaminow- wym, –zajmuje stanowisko, –prowadzi ogień do szczelin i do opon wzgl. zakłada przeszkodę lub granat podrzuca pod wóz bo- jowy.		Wykorzystać pojazdy mechaniczne (pociąg lub samochód na szosie).

Omówienie ćwiczenia - na targowicy:

- 1) Zebranie uwag regulaminowych co do przebiegu ćwiczenia. Różnice i podobieństwa między pracą szperaczy i pieszych a kolarzy oraz pracy szperaczy szpicy a szperaczy patrolu z zadaniem rozpoznania. Podkreślić takie momenty, jak: otwarcie ognia, łączność, dobrą i ciągłą obserwację, sumienne i dokładne przeszukiwanie miejsc zakrytych.
- 2) Podać przykład historyczny, uwzględniając cel wychowawczy.

ZAŁĄCZNIK NR 1 DO ĆWICZENIA TECHN - BOJ. ZŁOŻONEGO DZIENNEGO L 1.

INSTRUKCJA DLA POZOROWANIA

Pozorowanie Nr 1.

Stan 1 + 1 - opaski czerwone - jako patrol.

Odprawić pozorowanie podczas marszu uliczką w Rawie Ruskiej po wyjściu bramą zach. z koszar.

Zadanie:

- 1) Na rowerze jechać najkrótszą drogą przez rynek, cmentarz katolicki, cmentarz żydowski, i pld. skrajem m. Ryta do rejonu młyna koło tartaku zach. Rawa Ruska.
 - 2) Na znak „zataczanie łuków nad głową tarczą białą”, podany z rej. ostatnich domków przy szosie Rawa Ruska - Niemirów - wycofać się skokami do lasu, gdzie ukryć rowery i z powrotem wrócić w rejon tartaku, gdzie przygotować i zorganizować zasadzkę na szperaczy idących od miasta w kierunku tartaku.
 - 3) Na znak tarczą „stój” - wykonać zasadzkę na szperaczy lub też na znak tarczą „Marsz” wycofać się do rowerów /w lesie/ i bokiem dołączyć do grupy ćwiczącej.
- Koniec ćwiczenia.

Pozorowanie Nr 2.

Stan 1 + 1 - opaski niebieskie - jako czujka własna.

Odprawić w marszu po odprawieniu pozorowania Nr 1.

Zadanie:

Na rowerze jechać najkrótszą drogą w rejon ostatnich domków przy szosie Rawa Ruska - Niemirów, gdzie zająć stanowiska obserwacyjne.

Obserwować w kierunku tartaku granice:

- prawa - cmentarz żydowski włącznie,
- lewa - tor kolejowy włącznie,

- do nadejścia grupy ćwiczącej.
 - spostrzeżenia z obserwacji notować w dzienniczku obserwatora.
- Koniec ćwiczenia na rozkaz ustny kier. ćwicz.

Pozorowanie Nr 3.

Stan 1 + 1 - opaski czerwone - jako patrol.

Sprzęt - 1 granat ostry zaczepny, 1 granat gazowy i 1 butelka z wapnem.
Odprawić pozorowanie w rejonie tartaku na zach. od Rawy Ruskiej.

Zadanie:

Na rowerze jechać w lewo do toru kolejowego i dalej ścieżką na zach. wzdłuż toru w rejon przepustu, tu jeden zostaje - przygotować granat gazowy, drugi - osiągnąć mostek na trakcie /150 m na płn. od przepustu kolejowego/, gdzie rozlać wapno /pozorując skraj plamy gazowej/ i przygotować granat ostry zaczepny.

Po zaobserwowaniu szperaczy zbliżających się do tartaku - wyrzucić granaty, a samemu skrycie wycofać się pld. skrajem toru kolejowego w rejon przejazdu kolejowego 250 m na wsch. od HUTY ZIELONEJ, gdzie skrycie zająć stanowisko ogniowe, a po zaobserwowaniu szperaczy - wykonać napad ogniowy, po czym wycofać się na wsch. skraj HUTY ZIELONEJ.

Koniec zadania na gwizdek "zbiórka" dołączyć do grupy ćwiczącej.

ZALĄCZNIK NR 2 DO ĆWICZENIA TECHNICZNO- -BOJOWEGO ZŁOŻONEGO DZIENNEGO L 1.

Biorąc pod uwagę szperacza jako najwięcej do przodu wysunięty element, z łatwością dojdziemy do wniosku, że działanie szperaczy może często decydować o niejednym położeniu bojowym jednostki.

Poniższe przykłady dokładnie ilustrują wartość i odpowiedzialność pracy bojowej tych najczęściej czołowych elementów.

P r z y k ł a d 1. W czasie akcji odwrotowej z Kijowa oddziały 1 dp. leg. nacierały kilkakrotnie na pozycje nieprzyjacielskie pod m. Borodjanka. Po nieudanym własnym działaniu nocnym na miasto, zakończonym przeciwdziałaniem oddziałów bolszewickich, jeden z batalionów 5 p. p. leg. otrzymał rankiem rozkaz natarcia na miasto.

Zaledwie tyralierka czołowej kompanii weszła w dość wysokie żyto, rozciągając się tuż przed własnymi pozycjami, szperacze tej kompanii natknęli się na oddziały bolszewickie, które tymczasem skrycie podeszły, grupując się do szturm.

Odruchowe pchnięcie bagnetem niespodziewanie napotkanego w życie żołnierza bolszewickiego przez własnego szperacza i natychmiastowy odskok w tył, umożliwił własnej kompanii otwarcie krótkiego, lecz gwałtownego ognia, wynikiem którego było około 40 zabitych i rannych żołnierzy przeciwnika. Dalsze działanie rozwinęło się normalnie pomyślnie i doprowadziło do zdobycia Borodjanki. Niezdecydowane lub bojaźliwe zachowanie się własnego szperacza w opisanym momencie mogło spowodować wręcz odwrotny skutek a zatem niepomyślny dla własnych oddziałów wynik walki.

P r z y k ł a d 2. Z początkiem listopada 1919 roku, w okresie kampanii połockiej, jeden z batalionów 5 p. p. leg. kontynuował marsz nocny ubezpieczony celem wyjścia na flankę lub tyły oddziałów bolszewickich, broniących miasteczka Usacz.

Z frontu nieprzyjaciel był napierany przez oddziały 33 p.p., które daremnie usiłowały załamać jego silnie bronioną pozycję.

Podczas marszu batalionu 5 p. p. leg., który odbywał się przy niezwykle ciemnej nocy, na idących przed szpicą szperaczy natknęło się

a raczej najechało stępem 2 jeźdźców nieprzyjacielskich, z których jeden był najprawdopodobniej oficerem. Szperacze nasi, zapytani w języku rosyjskim o numer oddziału, nie odpowiedzieli nie znając języka lub nie wiedząc, co na pytanie odpowiedzieć. Z drugiej strony, zaskoczeni nagłym wypadkiem zjawienia się jeźdźców nieprzyjacielskich, nie potrafili zdobyć się na odruchowe działanie pomimo bezpośredniej bliskości. Jeden ze szperaczy stał dosłownie tuż przy strzemienu jeźdźca bolszewickiego. Zaznaczyć tu trzeba, że podoficer dowódca szperaczy oddalił się chwilowo, pozostawiając jako zastępcę jednego ze sprytniejszych strzelców. Brak odpowiedzi oraz chwila wahania i niezdecydowania tych szperaczy wystarczyła, aby nieprzyjaciel zorientował się w położeniu i galopem odjechał.

W następstwie opisanego wypadku załoga Usacza, zaalarmowana przez zbiegłych, zdążyła jeszcze pod osłoną nocy opuścić pozycję i uniknąć klęski.

Jak widzimy, niezdecydowane działanie szperaczy, zaskoczonych wśród ciemnej nocy i pozostawionych bez dowódcy, dopomogło nie tylko do wycofania się nieprzyjaciela, ale jednocześnie zmarnowało całonocny wysiłek marszowy batalionu.

P r z y k ł a d 3. Podkreśla dodatnią stronę obecności przy szperaczach oficera. Wypad nocny na brygadę kawalerii bolszewickiej, zakwaterowanej w Ignatpolu, wykonany był koncentrycznie przez 3 bataliony 5 p.p. leg.

III/ 5 p.p. leg. działający czołowo, musiał sforsować rzekę broniącą Ignatpola na tym kierunku. Jak się później okazało, nieprzyjaciel zamknął wejście na most, wystawiając przed mostem silną placówkę z dwoma k. m.

Zetknięcie z nieprzyjacielem nastąpiło o wyznaczonej godzinie na kilkanaście minut przed świtem. Czołowa kompania zbliżała się rowami wzdłuż drogi, plutony miały skoczyć na przeprawę lub przejść w bród, obok mostu, na pierwszy strzał.

Przed kompanią na odległość około 100 m środkiem drogi posuwało się 3 szperaczy /w tym jeden oficer, d-ca kompanii/, dwóch innych z przygotowanymi granatami posuwało się skrycie przydrożnymi rowami, na równej wysokości z maszerującym po drodze. W pewnej chwili

czujka bolszewicka zasygnalizowała swoją obecność przeciągłym „stój kto idiot”.

Oficer, idący ze szperaczami, odpowiedział w języku rosyjskim, nie zatrzymując się jednak. Stawiane na przemian pytania i odpowiedzi absorbowwały czas a jednocześnie dozwalały na coraz bliższe podejście. Po chwili zarysowały się już okopy placówki, słychać było trzask odwodzonych karabinów, a jednocześnie do rozmowy wmieszał się ze strony bolszewickiej ktoś drugi, prawdopodobnie podoficer, dowódca placówki, z którym rozmowa stawała się coraz trudniejsza.

Jeszcze chwilką, jeszcze kilka słów, działających na zwłokę, a w związku z tym na zyskanie kilkunastu metrów odległości - wreszcie nastąpiło rozpoznanie.

Soczyste rosyjskie słowo było niejako rozkazem do otwarcia ognia; jednak było już za późno. Jeden skok wystarczył, aby bez strzału dopaść leżących za karabinami maszynowymi bolszewików. Jeden z nich zdążył nacisnąć spust i dać krótką serię, na szczęście nieszkodliwą. Reszta wraz z d-cą placówki zdążyła zbiec, pozostawiając na moście przywiązane do bariery osiodłane konie.

Kilku jeńców, dwa karabiny maszynowe i kilka koni było rzeczą drugorzędną, właściwy sukces dobrze działających i dowodzonych szperaczy było bezkrawwe zdobycie przeprawy i zaskoczenie niezupełnie jeszcze zaalarmowanej brygady.

Wnioski: Śmiałość, zdecydowane, chytre postępowanie oraz stała gotowość do natychmiastowego działania i reakcji na wszelkie niespodzianki, jakie wytworzyć może teren lub nieprzyjaciel. W żadnym wypadku w ruchach i zachowaniu się szperacza nie może przebijać nawet cień obawy o zdemaskowanie się lub ściągnięcie na siebie ognia. Dobry szperacz winien niejako jak wyżeł wywąchać nieprzyjaciela nawet tam, gdzie go nie widać lub gdzie się przed nami ukrył, choćby nawet był w przebraniu. Szczególnie śmiałym i wyzywającym powinno być działanie szperaczy przy szpicie. Prowokowanie nieprzyjaciela i wywołanie ognia jest ich obowiązkiem. Kolarze tu użyci muszą zdawać sobie sprawę, że jeśli nieprzyjaciel jest, to przy ich działaniu powinien się ukazać i do nich ogień otworzyć, a nie dopiero na maszerującą za nimi kolumnę.

Wyjątek pracy szperaczy będzie stanowiło zachowanie się żołnierzy granicznych wyznaczonych przy patrolach, mających zadanie rozpoznanie - gdyż patrole takie muszą: dużo wiedzieć i słyszeć, same nie będąc widziane. Szybkość nie zawsze będzie tu decydującym czynnikiem, dlatego i działanie szperaczy będzie w tym wypadku odmienne jak przy szpicy. Tu szperacz musi upodobnić się do lisa i działać podwójnie chytrze, śmiało i odważnie - jednak niewidocznie dla nieprzyjaciela.

CENTRALNA
SZKOŁA STRAŻY GRANICZNEJ

Rawa Ruska luty 1939 r.

IV Doszkolenie K-mdtów K-tów

INDEKS LEKCYJNY

Objaśnienia:

rubryki: 1 - kolejny numer lekcji,

2 - podać pełną ilość czasu łącznie z przygotowaniem do pracy, wymarszem itd.,

3 - kolejna treść lekcji wedle logicznego następstwa,

4 - dokładny cel do osiągnięcia. Jedna i ta sama lekcja może mieć różne cele, np. przy nadawaniu fonogramu - technika nadawania lub czynności związane z wypełnieniem blankietu itd.,

5, 6, 7 - należy tak dokładnie określić, by materiał gotowy był do odprawy wyszkoleniowej,

8 - ilość czasu faktycznie poświęcona na przedmiot, po odliczeniu czasu domarszu itd. Czas ten jest podstawą do programów minutowych,

9 - prowadzi się na bieżąco dla uwag doskonalących indeks.

Indeks oprawiony w twardą okładkę.

Na drugiej (wewnętrznej) stronie okładki przykleić wykaz posiadanych regulaminów, instrukcji, sprzętu itd.

Na trzeciej (wewnętrznej) stronie okładki przykleić kieszonkę papierową przeznaczoną do przechowywania szczegółowych założeń itp.

LEKCYJNY

Wskazówki myślowe do przeprowadzenia lekcji	Liczba drużyn grup instruktorów	Potrzebny sprzęt i pomoce	Czas trwania lekcji	Uwagi
5	6	7	8	9
<p>Ćwiczenie dwustronne kierowane</p> <p><u>Strona niebieska</u> Teren - mało znany. Pora - od zmroku. Ubiór - pełne oporządzenie. Wykonanie: ćwiczenie to połączyć z ćwiczeniem zaciągania placówek.</p> <p><u>Strona czerwona</u> Teren - mało znany, umożliwiający podejście od strony przeciwnika. Pora - w nocy. Ubiór - pełne oporządzenie. Wykonanie: ćwiczenie rozpoczynając dłuższym marszem na przełaj ewentualnie w maskach p. gaz. Przed zaciągnięciem placówki podać w założeniu, że spotkanie z przeciwnikiem jest w każdej chwili możliwe.</p> <p><u>Wskazówki ogólne</u> Ćwiczenie należy rozpocząć przed zmrokiem.</p>	<p>2 grupy</p> <p>2 instruktorów</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Reg. Piech. cz. II. 2. Instr. Strzel cz. I. 3. Instr. walki bagn. 4. Instr. walki gran. 5. Rep. Op. Gaz. 6. Szkolenie w działaniach nocnych (kpt. Kundy). 7. Przegląd piechoty. 8. Intr. Umocnień. 9. Metody szkolenia bojowego (str. 30). 10. Wabiki (przybory naśladowujące zwierzęta i ptaki nocne). 11. Maski p. gaz. 12. Kompas wozgl. busole. 	<p>4 godz.</p>	<p><u>Strona niebieska</u></p> <p>Broń naładowana nie nabita.</p> <p><u>Strona czerwona</u></p> <p>Nie może znać zadania strony niebieskiej.</p>

**CENTRALNA
SZKOŁA STRAŻY GRANICZNEJ
Rawa Ruska luty 1939 r.**

IV. Doszkolenie K- mdtów K- tów

INDEKS LEKCYJNY

„Wyszkolenie strzeleckie z kb.”

Podręczniki: instrukcja strzelecka Cz. III. a.

Potrzebny sprzęt:

- 1) broń /kb./,
- 2) amunicja: ćwiczebna, ślepa i ostra,
- 3) szkło kontrolne,
- 4) przeziernik,
- 5) ramki celownicze,
- 6) kozły strzeleckie,
- 7) tarcze,
- 8) figury bojowe,
- 9) wskaźniki do trójkąta błędów,
- 10) ekran do trójkąta błędów,
- 11) prycza,
- 12) worki z piaskiem,
- 13) chorągiewki czerwone,
- 14) płatowiec na wózku,
- 15) płatowiec na tyczce ze wskaźnikiem wyprzedzenia,
- 16) płytki miernicze,
- 17) lornetka,
- 18) wskaźniki do pokazywania wyników strzelania,
- 19) trąbka wzg. patrol telefoniczny.

Nr lekcji	Ilość czasu przeznaczona na lekcję	Treść lekcji	Cel lekcji
1.	45 min.	Ćwiczenie wstępne 1) celowanie, 2) błędy w celowaniu, 3) trój. błąd na 10 m, 4) wybór i zmiana punktu, 5) celowania, 6) ćwiczenia, – wstrzymujące oddech, – zamykanie lewego oka, – palców, dłoni i przegubu prawej ręki.	Nauczyć poprawnego celowania. Udoskonalić zdolność organów biorących udział w strzelaniu.
2.	45 min.	1. Ćwicz. pomocnicze a) gimnastyka z bronią, b) i bez broni składanie się i opanowanie podniecenia. 2. Postawy strzeleckie a) leżąca, b) klęcząca, c) stojąca.	1) wyrobić niezbędną sprężystość i wytrzymałość mięśni i organów, które w strzelaniu biorą bezpośredni udział. 2) nauczyć poprawnych postaw.

Wskazówki metodyczne do przeprowadzenia lekcji	Liczba grup instruktorów	Potrzebny sprzęt i pomoce	Czas trwania lekcji	Uwagi
1	2	3	4	5
<p>Organizacja - oddz. podzielić na:</p> <p>I. podgrupa ad. 1 i 2 po zainstruowaniu tematów - ćwiczyć aż do opanowania. Stopniowo przechodzić do coraz sprawniejszego i precyzyjniejszego wycełowania.</p> <p>II. podgrupa ad. 3/ - część kontroluje swoje celowanie przez robienie tr. błędów, a część ćwiczy dobór punktu celowania.</p> <p>III. podgrupa ad. 5/ - czynności te doprowadzić do umiejętności wykonywania na jedną komendę.</p> <p>Zmiana podgrup po 15 min. ćwiczenia.</p>	3/3	<p>Broń, amunicja szkło kontr., przeciernik, ruchome ramki cel., kozły strzel., worki z piaskiem, ekrany, 1 tarcza z naklejonym kołem celow. i sylwetkami figur bojow. 15x zmniejszonych, wskaźniki do trójkąta błędów o wymiarze 3 cm.</p>	45 min.	
<p>I. Podgrupa - ad.1a/ ćwiczy z bronią rytmicznie. Początkowo trzymać kb. w pkie ciężkości, później za szyjkę. Sprężyste wyrzucanie ręki /lewej i prawej/ z kb. wprzód, w bok i w górę. Podnoszenie-opuszczanie kb. wyprostowaną ręką w bok i w przód. Zataczanie ósemek ruchem ręki i kiści nad głową przed sobą i z boku. Składanie się do strzału tylko przy pomocy prawej ręki/palec wska-</p>	2/3	<p>Broń amunicja ćwic. i ślep. tarcza H. Nr 1 ustawiona na 100 m. Prycza, worek z piaskiem, szkło kontrolne, taboret.</p>	45 min.	<p>Tuż przed strzałem nie robić strzelcowi uwag, po strzale wszystkie czynności wykonywać powoli – przy silnym podnieceniu dać chwilę wypoczynku.</p>

1	2	3	4	5
<p>zujący w spuszczeniu i iglica napięta/.</p> <p>Ad. 1b/ świadomie działać uspokajająco na strzelca. Oddawanie strzału np. ślepy.</p> <p>II. Podgrupa ad.2 - zwrócić uwagę na swobodę i odpowiednie ułożenie ciała w stosunku do celu i w zależności od budowy.</p> <p>Zmiana podgrup po 22 min. ćwiczenia.</p>				

Nr lekcji	Ilość czasu przeznaczona na lekcję	Treść lekcji	Cel lekcji
3.	45 min.	<p>Służba na strzelnicy</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) zachowanie się oddz. i strzel., 2) znaki i sygnały, 3) przepisy bezpieczeństwa, 4) obowiązki podoficera broni, instruktora, pisarza i tarczowych. 	<p>Zapoznać teoretycznie i nauczyć praktycznie zachowania się i obowiązków, jakie należy spełnić na strzelnicy podczas przygotowania strzelnicy, odbywania strzelania i po ukończeniu strzelania.</p>
4.	45 min.	<p>Ćwiczenie szkolno-bojowe</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) karność ogniowa, 2) wybór celu taktycznie ważnego, 3) szybki strzał. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) wykazać konieczność ciągłego obserwowania przedpola, 2) wyrobić szybką decyzję i pewność strzału, 3) wpoić karność - bez rozkazu nie otwierać ognia oraz oszczędność amunicji

Wskazówki metodyczne do przeprowadzenia lekcji	Liczba grup instruktorów	Potrzebny sprzęt i pomoce	Czas trwania lekcji	Uwagi
1	2	3	4	5
Z całością pogadanka i jednocześnie przerabiać praktycznie po wyjaśnieniu każdej poszczególnej czynności wg Inst. strzel cz I §§ 126-150.	1/3	Broń amunic., os- tra, tarcze naklejki, przybory do czyszczenia broni, chorągiewki czerwone, wskaźniki, trąbka wzgl patrol telef.	45 min.	Zwrócić uwagę na dyscyplinę i ciężący obowiązek odpowiedzialności.
I. podgrupa - strzelec /w rowie strzel./ w obronie wykonuje wszystkie czynności na rozkaz np. otwarcie ognia, przerwanie itp. - jednocześnie bez przerwy obserwuje przedpole i melduje wykryte cele. II. podgrupa - wykorzystać figury bojowe i cele żywe z I podgrupy na wyższym i z boku stanowiska z postawy leżącej wykrywając ukazujące się cele oraz oceniać je pod względem taktycznym.	3/3	Broń amunicja ćwicz. i ślep., figury bojowe, cele żywe, chorągiewki.	45 min.	
III. podgrupa - wybrać drogę urozmaiconą wyrwami, skarpami i zabudowaniami - po której strzelec będzie /jako szperacz/ posuwał się z chwilą nagłego ukazania się celu /popiersie, biegnący lub główka na 4-8 sek/. Dobrać postawę strzelecką do terenu i oddać strzał nabojem ćwiczebnym, a później ślepym. Zmiana podgrup po 15 min. ćwiczenia.				

Nr lekcji	Ilość czasu przeznaczona na lekcję	Treść lekcji	Cel lekcji
5.	45 min.	Opl. z kb. zespołem: 1) celowanie bez wyprzedzenia - samolot pikujący na stanowisko i odlot wdrapujący, 2) celowanie z wyprzedzeniem - samolot w przelocie, 3) ocena odległości, 4) zajęcie stanowiska, 5) rozkazy ogniowe.	1) wpoić przekonanie skutecznego ognia w zwalczaniu lotnika zespołem strzelców z kb., 2) nauczyć strzału do płatowca.
6.	45 min.	Szkolenie strzelców wyborowych: 1) zalety strzelca wyborowego, 2) zadanie strzelca wyborowego w boju, 3) praca strzelca wyborowego w boju - przygotowanie i prowadzenie walki, 4) metoda pracy w szkoleniu strzelca wyborowego.	Zapoznać uczestników z zakresem i pracą strzel. wyb. Uwaga: czas potrzebny do wysz. strzelc. wyb. trwa co najmniej 6 mies., który dzieli się na trzy okresy. I okres poświęcić na poznanie broni, wydoskonalić czynniki w dawaniu strzału szkolnego i szkolno-bojowego.
			II i III okres położyć nacisk na wyrobienie bojowości. Wyszukiwanie i zwalczanie celów bojowych w różnych warunkach. Bez względu na pogodę i porę dnia. <u>Ogólne zadanie:</u> wyrobić u strzelca dawanie szybkiego i celnego strzału.

Wskazówki metodyczne do przeprowadzenia lekcji	Liczba grup instruktorów	Potrzebny sprzęt i pomoce	Czas trwania lekcji	Uwagi
1	2	3	4	5
<p>I. podgrupa ad. 1 i 2/ -</p> <p>1) celować bez wyprzedzenia, gdy samolot pikuje lub odlatuje wdrapująco,</p> <p>2) celować w tył samolotu prowadząc lufą w kier. lotu płatowca i tyle razy wyprzedzić - ile jest setek odległ.</p> <p>II. podgrupa ad 3/ - jak instr. strzel. Cz III a.</p> <p>Podgrupa ad.4 i 5/ - „samoloty z prawej nad lasem w tyralierkę” /wskazać front ramionami/ odstęp 3 kroki albo jeden klęczący drugi stoi. Sami strzelcy nastawiają celownik 400. D-ca ocenia odległość i daje hasło do otwarcia ognia z podaniem ilości wyprzedzenia. Na gwizdek - przerwij ogień. Zmiana grup po 15 min. ćwiczenia.</p>	3/3	Broń amunic. i ślepa, płatowiec na wózku i na tyczce ze wskaźnikiem wyprzedzeń, płytki miernicze, lornetka. Instrukcja strzelecka Cz. III a.	45 min.	<p>1) wyznaczyć do opl. czynnego oddz. /zespół drużyna do plutonu/.</p> <p>2) gdy klucz samolotów leci – celować w samolot d-cy lecący najniż.,</p> <p>3) strzelać tylko do 500 m /gdy w kierunku strzału są oddziały własne/,</p> <p>4) do pikującego i odlotu wdrapującego celować w śmigło celownikiem 400.</p>

1	2	3	4	5
<p>Ad.1/ Wysoka technika strzału zaufanie do samego siebie i swej broni, opanowanie nerwowe, szybka decyzja i inicjatywa, systematyczność, dobry wzrok.</p> <p>Ad.2/ - zwalczać cele małe ukazujące się na krótki przeciąg czasu, jak: d-cy, obserwatorzy, gońcy, amunicyjni, broń samoczynna i przeciwstrumowa, a przed walką strzelać do patroli i obserwatorów npla.</p> <p>Ad.3/ - pracują w ramach drużyny parami, decydując sami o chwili otwarcia ognia i elementach ognia /celownik, pkt. celowania, natężenie/. I-szy stale obserwuje przedpole. Wykrywa cele i wskazuje drugiemu cele. II-gi zwalcza wykryte cele przez I-go. Zespół strzelców wyborowych może być użyty przez d-cę plut. na kierunkach ważnych i do zwalczania wszystkich celów na przedpolu.</p> <p>Ad.4/ - każdorazowo w innym terenie. Ćwiczyć dwustronnie przy użyciu celów żywych, dawać samodzielne zadania oparte na przesłankach taktycznych, a po wykonaniu zadania omówić i dać poprawkę, gdy trzeba.</p>	1/1		<p>45 min.</p> <p>/zaskoczenie/, gdy chybia natychmiast poprawić.</p> <p>2) szybkość oddawania celnych strzałów decyduje o zwycięstwie,</p> <p>3) strzelcy wyborowi zastępują rkm. I zespół strzelców.</p> <p>Zwalczają:</p> <p>do 300 m główkę małą,</p> <p>do 500 m popiersie,</p> <p>do 600 m biegnący,</p> <p>do 400 m strzelają poj.,</p> <p>do 600 m strzelają parami,</p> <p>do 800 m. strzelają zespołem, gdy zachodzi potrzeba natężenia ognia lub jest dużo celów.</p>	<p>1) Cel - zwalczać 1-szym strzałem</p>